

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Прегилата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА А. С. ГРИБОЈЕДОВА.

(Наставак)

По што се свршио рат с Персијом и по што је углављен мир, Грибоједов буде постављен за пуномоћног министра руског на персијском двору. Ту, приликом побуне, растргла је тело његово побуњена светиња на комаде, па је после с тешком муком нађено, и однесено у Тифлис, где је сахрањено у манастиру св. Давида.

О значају његове шаљиве игре „Горе отъ ума“ пише руски лист „Новоје Времја“ ово: „Наша драматска уметност није била (у доба Грибоједова) цвет, који је изникао на нашој њиви, него је то била туђинска биљка, пресађена из туђих вртова. Та уметност није поникла из народног живота, него је поцрпљена из грдне масе француских трагедија и комедија. У Француској се тада појавио неки тако звани лажно-класични правац у драми, који је одмах пренесен и у наш репертоар, те се позориште напуни трагедијама, и драмама, које нису имале никакве свезе с руским животом, него су просто биле удешене на ефекат. Осим Пушкинове драме „Борис Годунов“, немамо ни данас још ваљаног оригиналног дела у трагичној струци. Што се тиче наше шаљиве игре, и она је подлегла силном упливу западно-јевропске литературе, нарочито француске. Производи Сумарокова, Књагина, Лукина, Аблесимова, Капниста и др. имали су, истина, нека успеха у своје доба, но како нису били уметнички израђени, нису ни из далека кадри били, да развију естетичан укус у публике, нити су могли да пробуде критички поглед на руске појаве. У нечем су сретан изузетак само две познате шаљиве игре Ф. Визина, који је умео да створи два жива типа из руског живота: Простакову и Бригадиршу. У осталом, Ф. Визин био је више даровит карикатуриста, него драматург-уметник. Наши драматурзи тежили су, истина, да створе

народну руску комедију, али су им покушаји несретно испали за руком. Но томе није био узрок, што није било даровитих људи, или нужна материјала, него што је у оно доба сатирички писац наилазио на силне препреке и гоњења, каква је и сам Грибоједов искусио.

Руска комедија налазила се у веома незгодним приликама, кад је А. С. Грибоједов ступио као позоришни писац на књижевно поприште. Први производи његови били су од мање вредности, обичног садржаја, а рађени с лаком рутином. Но Грибоједов по свом великом уму и образовању знао је добро, да позориште није само ради забаве и насладе, него да оно ваља да буде таква сила, која треба да диже друштвени и народни развитак — те замисли план за већу шаљиву игру. Руско друштво било је у двадесетим годинама тако заражено свакојаким умним и моралним болестима и пороцима, да их је већ ваљало изобличавати и казнити. Грибоједов, који је добро познавао вишу класу московскога друштва, у ком је и сам одрастао, напише дакле сатиричну комедију „Горе от ума“, у којој је с једне стране нацртао разне типове старијег кола, што су поникли под упливом властeosког права, па им је оштро шибао мане и пороке, а с друге стране у лицу Чацкога изнео идеал младе интелигенције, која устаје да се бори са друштвеним манама.

Горе поменуте немиле прилике постигле су и „Горе от ума.“

Као што је познато, власт није дозволила да се штампа та шаљива игра, него се у рукопису распростирала по народу. Писац је често искао, да му се допусти приказивање те комедије на петроградској позорници, али није могао добити дозволе јер су се против њега ковале силне

сплетке, с тога што су многи великаши и чиновници гледали себе самог у карактерима те шаљиве игре.

Међу тим су ученици у позоришној школи учили тај комад. Сам Грибоједов руководио је пробе. Но баш кад је већ био заказан дан представе, забрани управа приказ тај на ученичкој сцени. За тим је године 1827, иницијативом команданта 20-те пешачке дивизије А. П. Красовскога, у Еривану било устројено позориште, у коме су официри играли један пут комедију „Горе отъ ума.“ Грибоједов, који је тада пролазио из Тавриса кроз Ериван, присуствовао је на тој представи. Но на скоро су забрањене представе на пуковнијској позорници у Еривану. По речима Веселовскога, Грибоједов је за живота свога само два пут видио приказ своје шаљиве игре, и то: први пут, тајно у позоришној школи, а други пут, на граници азијатској, у Еривану у кругу официрском. Међу тим је пак сва писмена Русија већ давно читала ту комедију, јер се она у десетине хиљада егземплара распрострала по Русији и допрла и до најудаљенијих кутова.

Године 1830, дакле после смрти пишчеве, играна је комедија „Горе отъ ума“ у одломцима на петроградској позорници. За тим су је 26. јануара 1831. приказивали целу у корист глумца Брјанског, који је морао за дозволу представљања платити 1000 рубаља новинару Булгарину, коме је покојни Грибоједов дао право, да располаже с његовим умним производима. Те исте године 26. фебруара приказана је та шаљива игра и у Москви. Од тога доба, па кроз читавих 40 година, играна је она на све стране с неким изменама, али је тек 1869. године било дозвољено, да се у корист глумца П. А. Каратигина приказује у оном виду, у ком ју је сам писац написао.

Осим тога, што позориште развија естетичан укус у публици, има оно још и важнију задаћу: оно износи пред гледаоца слику сувременог му живота са свима врлинама и манама, и усавршује општу самосвест. „Горе отъ ума“ учинило је одсудни преврат у руској драматичкој књижевности и сценичној уметности. Грибоједов је доказао својом шаљивом игром, какав обилни материјал може дати руско друштво комичном писцу, и у ком правцу ваља да се развија наша драма-

тичка књижевност, ако хоће да добије општега значаја. Вјелински вели за „Горе отъ ума“ да се та комедија одликује и дивним књижевним језиком, да чисто дише комичним животом, да поражава оштроумљем, оригиналношћу заплета, тако, да су поједине реченице постале пословицом. И ако теоретичари доказују, да је у комедији грибоједовљевој мало радње, и да има неких недостатака у сценичном погледу — што је у нечем и основано — но битност те шаљиве игре не састоји се у радњи, него у сатири на друштво и у изнашању идеала, који је одговарао захтевима сувременог живота пишчева. Руска драматичка сцена створила је у лицу Фамусова, Скалозуба, Молчалина, Ренетилова и других праве типове, црнене из народног живота, типове руских људи не само с таким особинама, каквих је било у старо добро време, него и с таким цртама, какве ће још дуго живити у карактеру руских бирократа, конзервативаца и либералаца. „Горе отъ ума“ била је у нас прва шаљива игра, у којој је свака, па и споредна особа тип, у којој нема ни сенке од карикатуре, чиме су се нарочито одликовали такви комични писци, као што је био Ф. Визин. Тим начином је како по језику, тако и по садржају тај производ грибоједовљев нанео одсудни ударац старој руској комедији, која се писала по француском калупу, што није ни из далека одговарао ни нашим мислима, ни нашем животу, ни његовим условима.

То се може рећи и у погледу уплива те комедије на развитак сценичне уметности, јер труди и цели драматичког писца и драматичког артисте (уметника) стоје у непрекидном узајамном одношају. По рецензијама, што су изишле у руским листовима поводом прве представе „Горе отъ ума“ на петроградској и московској позорници, комад је тај, истина, постигао огромна успеха, али га глумци нису ни из далека добро одиграли. Главне улоге биле су у рукама глумаца, који су тада били цвет и дика петроградског и московског позоришта. У Москви су га приказивали: Шченкин, Орлов, Мочалов, Сабуров и т. д., а у Петрограду: Рјазанцев, В. А. Каратигин, Сосницки, П. А. Каратигин и др. Све су то били добри и даровити глумци, али нису били дорасли за приказ грибоједовљеве шаљиве игре.

(Наставиће се.)

ЖИСТИЋИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Дон Цезар од Базана“. Драма у 5 чинова, написао Диманоар, превео Н.) Приказана по други пут у среду 14. марта о. г.

Генијална бекрија не да се боље извети на позорницу. Од најнижег момента, кад га избацују из крме, па до племенитог узвишења, кад брани своју лепу жену и од самога краља — кроз све те слојеве, час горе, час доле, пратимо делање и мишљење дон цезарово не само с пажњом, већ с одлучном симпатијом према њему. Али симпатија с наше стране постоји за то, што у дон Цезару налазимо сродних црта, налазимо гдекоје догађаје, кроз које прођосмо и ми, бар у млађе доба, а да нам ипак у срцу и мишљењу остало племенито нагони, разумевање о узвишеном и гнушање од онога, што је подло.

Лакоумље и ненаљаство веома су разне ствари. Прво поsrне, али не падне, друго већ лежи, а није ни поsrнуло. Прво наведе прилика, друго тражи сам. Разлика је ту велика, јер је морална, ма да и не пада тако јако у очи, шта више, ограничена памет и тесне груди и не могу да их тачно разликују. Али то не чини ништа, јер такви могу само за времена бити меродавни, доцније им нико и не слуша на речи. Не ћемо на овом месту да бранимо лакоумље, тим мање, што ипак показује неку слабост у карактеру, али хоћемо да ставимо моралну разлику између заблуде и порока.

У дон Цезару видимо прво, у дон Жозе-у друго. Онај ради, како га наведе тренутак, овај држи гвозденом руком тренутак, да му служи.

Г. Ружић беше као дон Цезар изврстан, а рекли бисмо, да је боље истакао племениту страну његову, него олаку и клизаву. Што се радња већма приближавала свршетку, то је г. Ружић био све бољи и бољи, јер је витез дон Цезар отимао маха над скиталицом дон Цезаром.

Гђа С. Максимовићка, као Маритана, држаше лено уметничку равнотежу с Ружићем. И код ње бисмо приметили, да су јој трагични моменти били бољи од олакших.

Г. Марковић, као дон Жозе од Сантарема, беше тог вечера добро диспониран, такођер и г. Лукић, као краљ, који, мимогред буди речено, имађаше згодну маску шпанских Хабсбурговаца. Њихова приказа беше одмерена и добра.

Ма где нађоше те карикатурне маске гђца Ј. Поповићева и г. Рајковић? Јесу ли се само појавили маркез Монтифијор и маркеза Монтифијорска, разлегао се по клупама смех — ха, ха, ха!

Морамо додати још симпатичну појаву Лазарила, ког приказа г. Добриновић на свој начин, природно и пријатно.

У глуми тој беху ангажовани још гг. Поповић (капетан), Рајчевић (чамдија), Јовановић (судац), Стефановић (полицај), Ђирић (Перес).

Још нешто. Од кад је почео трећи одсек у претплати, онажа се нека хладноћа, неки немар на публици. Клупе су празне, у каси мање новца. — Зар је то хваљено родољубље

наше? Зар тако остваравамо уметничко разумевање наше? Ми желимо, да нам глумци ваљано приказују; хоћемо да нам управа изнаша одабране глуме, а овамо нисмо у стању да се на више од 12 или 24 представе вежемо за позориште! Зар можемо онда што с правом захтевати и од управе и од глумаца? Зар глумци имају праве воље да приказују пред празним клупама? Није доста, кад само кажемо, да љубимо уметност и да уживамо у српском позоришту, треба то посведочити и делом. — Dixi et salvavi animam meam.

К. Р.

□ (О краљу Лудовику I. баварском) доносе „Франкфуртске новине“ читав низ занимљивих причаца, између којих саопштавамо овде једну. Лудовик је радо посеђавао гостионицу „код зеленог дрвета“, што је пређе постојала на Изару. У ту гостионицу долазили су обично у вече монаховски дворски глумци и други уметници и пријатељи уметности. По што је дуже времена био на путу, па није био у том веселом друштву, дође он из ненада доцкан у вече у ту скромну гостионицу, у којој је било толико дима, да га гости, кад је дошао, нису одмах приметили. Ту се богме подигла и читава ларма од вике и певке. По највеселија је била глумица III—ва, чувена са своје лепоте и уметности, која је седла тако, да су јој леђа била окренута вратима. Лудовик, кога су опазили тек најближи гости, приступи брзо к уметници, покрије јој очи рукама и зашита је: „Но, лена уметнице, чије су то руке, што вам заклањају очи?“ — „Право Л.“; — рече она — „веома добро, ви опет дивно копирате Лудовика!“ Лудовик пусти брзо глумицу, која тек сад види, како се јако затрчала. Сад краљ рече: „Шта, Л. мене копира?“ На сказив злосретног глумца, коме је било тесно у гостионици, па је хтео да очисти чувства, викне: „Стан’те, Л, останите ту, па ме копирајте!“ Л. није баш био плашљивац, али да мимички подражава краља, за кога се знало да је сујетан, и то још у његовој присутности, то би била већ мало по густа шала. Он се дакле извињавао свакојако, само да се извуче из клопке. Али Лудовик, који је био особито добре воље, није хтео да се задовољи неспретним изговорима глумчевим, него је одлучно захтевао, да чује како га Л. копира. Комичару не остаде најзад ништа друго, него да учини краљу по вољи. Намести се дакле у позитуру свога оригинала (Лудовика), па поче и он онако исто наглим и несигурним начином, а силовитим гласом: „Кабинетски саветнице Ридле! Глумац Л, тај врашки шаљивчина, копира ме изврсно. Подајте му за то триста форината, да исплати своје дугове!“ — „Добро, добро, доста је“, прекиде Лудовик смелог комичара у речи. „Већ сам сит те пробе!“ Побојао се, да ће Л. и даље терати са својим упутствима на кабинетског благајника. Али се од срца насмејао томе призору, и Л. је доиста добио, ако и не ону своту, што је сам диктовао, али тек ипак приличан хонорар за свој ванпозоришни мимички приказ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

42. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 30.

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 21. МАРТА 1879.

По други пут:

ПРОВОДАЦИЈА.

Шаљива игра у 3 чина, написао Јулије Розен, с немачког превео А. М.

О С О Б Е:

Барон Велден, министар	Јовановић.
Констанција, његова нећака	М. Рајковићка.
Бромберг, управитељ добара и старатељ констанцијин	Рајковић.
Ема, његова кћи	Л. Хаџићева.
Блумовица, удовица тајног саветника	Ј. Поповићева.
Јосиф, њен син	Добриновић.
Ото Кернер, новинар	Ружић.
Барица, сироче	Б. Хаџићева.
Иван, послужитељ	Ћирић.

Збива се у кући блумовичиној, у престоници, у садаше време.

У суботу 24. марта први пут: „Наживио се“. Шаљива игра у 1. чину, од Косте Ристића. — Пре тога по други пут: „После игранке“. Шаљива игра у 1. чину, написао Дике, превео М. Х. — На послетку: „Француско-пруски рат“. Шаљива игра у 1. чину, од Косте Трифковића.

Умољавају се поштовани претплатници, да би први а сада већ и други део своје претплате изволели исплатити у трговини браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.